
LJUBICA ČOROVIĆ

KALDRMA I ASFALT. URBANIZACIJA BEOGRADA 1890–1914.

*Dubravka Stojanović: Kaldrma i asfalt.
Urbanizacija i evropeizacija Beograda 1890–1914.
Udruženje za društvenu istoriju, Beograd 2008.*

Par dana pred Novu 2008. godinu, autorka je utrčala u biblioteku. Bile su joj potrebne fotografije Beograda do 1914. godine, nikako kasnije, što više fotografija za knjigu koja se već nalazila u štampi ... Sve je već bilo gotovo, urađeno – samo te fotografije, odmah, odmah i, naravno, u što boljoj rezoluciji. Kako to da ih nema više, ne vidi se svakodnevni život, ne vidi se obična avlija – samo glavne ulice; ne vide se komunalni radovi – sve te cevi što vire iz kaldrme slikane su docnije; ne vidi se svakodnevni život – samo Beograđani koji, kao „udešeni za slikanje“, poziraju ...

Nije bila baš zadovoljna. Pokušala sam s par retkosti, tek da je oraspoložim – kome bi Beograd i Beograđani tih godina bili toliko interesantni da zbog njih tegli svu onu tešku, pretešku fotografsku opremu, postolja, svetlomere ... „Zvanični“ albumi sa slikama srpske prestonice dičili su se zgradama Narodnog pozorišta, Narodne banke, Dvora, modernim, evropskom građevinama za ugled – nigde čatrlje, nigde dubokih dvorišta, nigde redova pred Braninim *Orfeumom* ... „Lepo lice“ grada smešilo se s razglednica. Valjalo je svetu poslati poruku kakvu i očekuje, a nevolje naše i

muke, zar nisu one već tradicionalno – privremene, sklonjene, još i dok traju – zaboravljene, a kome ih i prodati? ...

Počinjali su praznici, novogodišnja trka za svim i svacim. Nekoliko meseci kasnije u rukama mi se nalazila knjiga, ozbiljna naučna studija, po svemu ..., a onda opet iznenađenje. Na sam početak, „utrčala“ je jednostavna rečenica: „Volim Beograd.“ Za jednu višegodišnju stvaralačku avanturu – sasvim dovoljno ...

Dubravka Stojanović je docent na Odeljenju za istoriju Filozofskog fakulteta u Beogradu. Bavi se modernizacionim procesima, istorijom političkih ideja, društvenom istorijom ... Od 1994. godine je objavila monografske publikacije: *Iskušavanje načela. Srpska socijaldemokratska partija i ratni program Srbije 1912–1918; Srbija i demokratija 1903–1914: Istorijska studija o zlatnom dobu srpske demokratije; Srbija 1804–2004. Tri viđenja ili poziv na dijalog* (s Lj. Dimićem i M. Jovanovićem). Koautorka je knjige *1804–2004. Moderna srpska država. Hronologija*, kao i serije objavljenih izvora Istorijskog arhiva Beograda: *Živeti u Beogradu. Dokumenta Uprave grada Beograda I–VI* (od 1837. godine...); *Kaldrma i asfalt. Urbanizacija i evropeizacija Beograda 1890–1914.* (2008).

Zamislimo li na trenutak navedene naslove publikacija kao nazive poglavlja jedne te iste knjige, naći ćemo se u središtu autorkinog dugogodišnjeg naučnog interesovanja, u polju neprekidnog preispitivanja, u središtu njenoga rada ...

Već na prvim stranama svoje najnovije knjige, Dubravka Stojanović zdušno brani svoju metodološku potku, brani godine istraživanja, godine posvećenosti – afinitetom i interesovanjima, ali i emocijom – pozivajući se na autoritete moderne istorijske nauke, Fernana Brodela i njegovog profesora i mentora Lisjena Fevra. Zadatak istoričara više nije puko prikupljanje činjenica – od njega se s pravom očekuju odgovori na pitanja sopstvenog vremena – on *a priori* ne može da bude neutralan.

„Bez oslanjanja na savremene društvene teorije, znanja koja tradicionalna historiografija može prikupiti nemaju suštinsku saznavnu vrednost. Koristiti savremene teorije za razumevanje i objašnjavanje prošlosti znači sastaviti 'iskopane' činjenice u kodove koje ko-

risti današnja nauka /.../. Naime, podizanje na nivo naučno relevantnog, uključivanje u kontekst savremene istorijske nauke, moguće je samo ako se koriste različita teorijska dostignuća društvenih nauka. To je alat kojim se lokalnim pojavama daje opšti smisao /.../“ – piše autorka u *Predgovoru* svoje knjige *Kaldrma i asfalt*.

Mnoštvo i bogatstvo do sada neiskorišćenih istorijskih izvora sliva se u pokušaj Dubravke Stojanović da „razume gde živi“. Rezultat ovog vanredno dragocenog istraživanja ponekad će iznenađivati i samu autorku, iznenađivaće i nas, i to iz poglavlja u poglavlje. Prepoznavaćemo situacije, ljude, objekte, detalje ... Nesumnjivo, to je naš Beograd! Slike se preklapaju, ali ponekad nismo sigurni da li se radi o vremenu prošlom ili vremenu sadašnjem.

Neka bude prošlost:

PROSTOR: „Zahvaljujući 'bespravnoj gradnji' grad se godinama širio izvan prvobitnih uskih varoških granica /.../“.

ULICE: „ /.../ borba između opštine, koja je težila da urbanizuje grad, i građana koji su svoj interes stavljali iznad javnog, usporavala je modernizaciju /.../“.

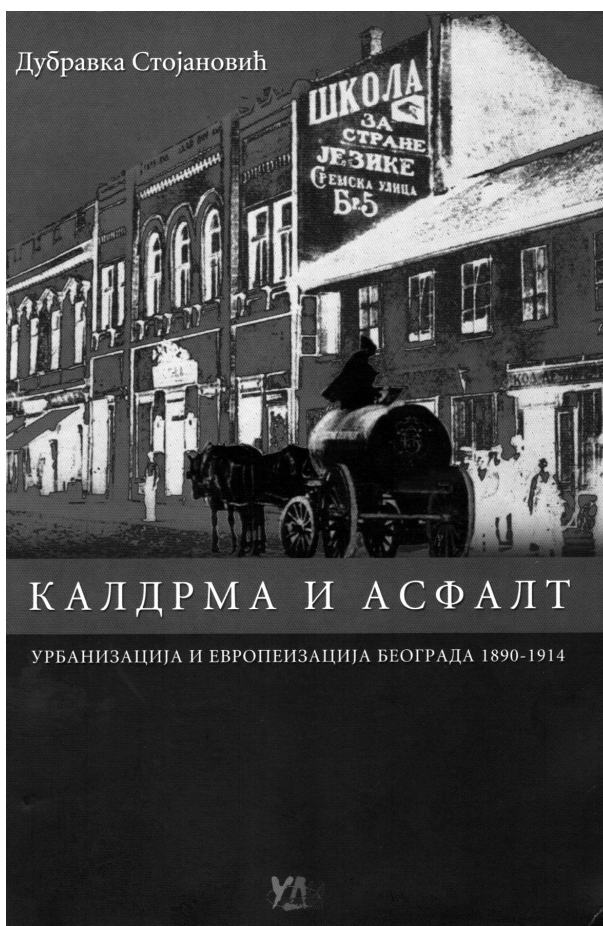
KUĆE: „Reč je o tome da se u modernizaciji videla opasnost po nacionalni identitet, da se mislilo da 'grad' ugrožava patrijarhalnu matricu samorazumevanja /.../“.

OSVETLJENJE I TRAMVAJI: „ /.../ izuzetni naponi pojedinaca, neretko i suprotstavljeni okolini, doveli su do napretka, dok je sistem ostajao spor, inertan, nezainteresovan, podeljen i nemoćan da ostvari prave pomake“.

VODOVOD I KANALIZACIJA: „Sledećih pet godina izgubljeno je na uobičajene probleme u funkcionisanju opštine: formiranje i rasformiranje stručnih komisija, usvajanje i odbacivanje projekata, promene u predsedništvu opštine i u samom vodovodu, podele oko toga da li da voda bude izvorska, podzemna, mokroluška, savska ili dunavska“... „Reč je o obrascu po kojem se problemi ne rešavaju, već se u svakoj novoj fazi dodatno komplikuju.“; „ /.../ u donošenju odluka najmanju vrednost su imali egzaktni i racionalni razlozi – niz vanstručnih motiva je uticao

na proces odlučivanja. Od ličnih interesa do partijskih surevnjivosti, od stručnih sujeta do nespremnosti na preuzimanje odgovornosti, od potrebe za osvetom do želje za nipodaštavanjem svega do tada urađenog...“

Prepoznajemo i opet prepoznajemo, čudimo se „običnim“ podudarnostima svakodnevnih okolnosti. Potka beogradskog života svaki čas „istrčava“ i prožima čitaočevu pažnju, čvrsto nas držeći uz knjigu. Gotovo je s „besciljnim tumaranjem kroz zastrašujuću gomilu pojmova i činjenica“ – učimo da o njima mislimo! Postulati moderne istorijske nauke, kojima se autor-ka uspešno rukovodi od prve do poslednje stranice svoje knjige, više ne priznaju puko sakupljanje podataka o prošlosti, činjenica koje nisu nužno povezane. Potrebno je razumeti svoje vreme.

Dubravka Stojanović poziva se na Lisjena Fevra, istoričara koji je napravio revolucionarni zaokret u modernoj istorijskoj nauci – saznavanje uzroka savremenih pojava objašnjava sopstvenu sadašnjost. „Da biste se bavili istorijom, odlučno okrenite leđa prošlosti i počnite da živite, jer nauka se ne pravi u kuli od slonovače, već od samog života. Prave je ljudi uroñjeni u sadašnjicu“. U protivnom, ostajemo izvan toкова savremene nauke, ne koristimo opšte naučne rezultate i njihov kategorijalni aparat, ne korespondiramo više s naučnim tokovima, čak i ne govorimo jezikom modernih nauka.

Ljubav daje slobodu. „Volim Beograd“ Dubravke Stojanović otvoreno poziva na pozorišne predstave, u čitaonice, u kafane, na druženja, sportska takmičenja naših predaka krajem XIX i početkom XX veka. Istoričar više ne mora da bude „advokat, sudija ili tužilac vremena ili ličnosti kojima se bavi /.../, ne mora se opredeljivati za neku od strana, niti arbitrirati o prošlim vremenima, konceptima ili učesnicima zbivanja u prošlosti.“ Univerzalni naučni okvir autorkinog istraživanja, prožet teorijskim dostignućima društvenih nauka, postavlja plod njene ljubavi u kontekst opšteg smisla komparativnih studija.